

La Cardina del saltiró

(EL TERCER ELEMENT)

Josep Capdevila i Serra (Capserra) va néixer a Torroella l'any 1928, fill del recordat notari Sr. Capdevila. És llicenciat en Dret i, a la vegada, erudit ornitòleg. Col·labora en temes d'aquesta especialitat en diverses revistes i ha publicat un llibre amb el títol: «Entre aves y hombres». És membre del «The Wildfowl Trust» de Peter Scott, Slimbridge, Gran Bretanya, i desplega activitats arreu d'Europa, en especial a l'Institut d'Investigacions Ornitològiques del Mar del Nord, a l'illa d'Helgoland, Alemanya, organisme de caràcter oficial d'aquest país.

Ens complau comptar amb la seva apreciada col·laboració i agrair el seu sincer desig de considerar-se torroellenc.

Parlar ací d'una «espècie de personatge» o pretendre integrar-lo en el Llibre de la Festa Major, pot demanar tot seguit unes explicacions. I més si ja el títol es presenta com una tergiversació d'una cosa coneguda, ben nostra també.

I ho és, efectivament. Però, si una sardana i un compositor ens són familiars o els sentim com a nostres, si de vegades hom ha parlat d'altres coses —la història o els contorns geològics, per exemple—, ¿no podem també considerar un altre personatge, que, a més de formar part de la nostra vida i terra —o, segons expressió moderna, del «medi ambient»—, també ha contribuït a la inspiració o «motivació» d'un torroellenc, o, ja que ell no està entre nosaltres, a la formació d'una sardana?

Decidim-nos a parlar un xic, doncs, de la cardina, o del «poder» de la cardina, ja que quasi tots coneixem la sardana d'en Vicenç Bou, i ja que, com nosaltres que hem nascut o viscut a Torroella, també ella és dels mateixos cels i terres. I, a més, és la del saltiró. I la que haurà fet vibrar les fibres més sensibles del compositor, o fa encara remoure les cobles i els dansaires, que saltironegen, com ella que dansa volant, o vola dansant.

Seria interessant haver tingut ocasió d'indagar amb el mateix Bou —i també amb en Francès, que li donà lletra per ser cantada—, per a esbrinar les «motivacions» per les quals la cardina va influir en ell, o per què ell va decidir-se a fer-li una sardana tot havent observat el seu cant i les seves manifestacions o «comportament». Però, recordant els fluids que es desperten o que s'estableixen entre diverses criatures, com també quan les manifestacions artístiques, pensem en les del cant i del saltiró de la cardina, com en les de la música i de la dansa, de les arts.

Així, ja que aquestes manifestacions s'han trobat ací conjugades; ja que també tant la cardina ha quedat més perdurada per la sardana, com viceversa, la sardana haurà rebut «energies» del «món» de la cardina, aprofitem per integrar una vegada més el nostre compositor dins l'art universal. I ara, en aquesta ocasió, en les «ales d'un ocell», com abans, en temps remots, l'ànima de les criatures s'envolava al més-enllà mitjançant les aus. O com altres compositors universals també han incorporat llurs cbres al «patrimoni universal» transmetent-li els cants dels ocells, des de la «Simfonia Pastoral» de Beethoven, a les obres de Mozart, Wagner, Strauss, Mattieux, Pau Casals, a Strawinski dedicant «L'Ocell de foc» a un ocell imaginari, fantàstic. O com els pobles dins llur «primitivisme» pur —no sofisticat o superposat, doncs— han traduït a les arts i manifestacions plàstiques algunes danses de les aus, en alguns moments —extraordinaris, però preciosos— seus, com si tots es trobessin en el mateix «estat anímic» que les origina... Recordem, per exemple, la «dansa del cucut» dels lituans, en honor de que aquesta au reapareix tots els anys; les del gall salvatge o Tetras de l'Amèrica del Nord; dels calao dels africans; de l'emú dels aborígens australians; de l'ocell del paradís; de la grua, ja dels esquimals o dels poblats africans, i que, fins i tot, pels salts, inclinacions o reverències de les grues al moment de llur coreografia, podria ésser l'origen del culte a Apol·lo. O recordem també que un altre compositor, Txaikovski, ha universalitzat el «Llac dels cignes», com el ballet d'aquesta elegant espècie, amb tot el valor plàstic —que també el té, i no únicament, la sardana.

Les aus, principalment als primers temps de les civilitzacions, en què els homes se sentien una mica insegurs davant la vida i s'estructuraven en institucions, despertaren llur imaginació, és a dir, també els hi donaven energies, creació. A causa d'elles, els homes s'han mogut, o remogut. I un exemple el tenim amb els auspicis romans: abans de tot afer vital, abans d'una expedició bèl·lica, de contraure matrimoni o d'una collita, calia consultar les aus o ocells. Ells «decidien» una qüestió dels homes, segons la direcció o forma de vol, o el cant o moment d'ell.

LA CARDINA
DIBUIX DE JOAN PIJOAN

No és estrany, doncs, que hagi perdurat la qualitat poderosa dels ocells. O almenys que homes sensibles hagin sabut captar els fluids de certes criatures, com també els d'altres manifestacions artístiques. Però, no és qüestió ara de deixar-nos «emportar», ja que és hora de dedicar-nos al tercer element del resultat «Saltiró de la cardina» —si bé adverteixo que aquestes consideracions no són estrictament ornitològiques, sinó, repeteixo, de record vivent d'una criatura més, i torroellenca.

Ella, la cardina, és un ocell conegut, que atreu pel seu plomatge i pel seu temperament. És popular, malgrat això sol ésser-ho únicament en certes circumstàncies. Més d'un, de totes maneres, s'haurà commogut, o simplement l'haurà observada pels contorns torroellencs, tota lliure saltironant, fins i tot com si volgués cantar-nos una cançó —d'amor i de triomf.

Ella també es diu Cadenera, Jilguero en castellà, Chardonnet en francès, Goldfinch en anglès, Stieglitz o Distelfink en alemany. I *Carduelis carduelis* és el seu nom llatí o científic. Remuntant-nos a l'arbre o història genealògica, pertany als Fringillidae i Passeriformes, una branca de l'altra més comprensiva dels ocells o aus, que formen unes 8.600 espècies encara, i que, com l'espècie *Homo sapiens* o Home, es troba també el tronc comú dels Cordats o Vertebrats, o prové dels ancestrals sauris o branca reptiliana... que es remonta de les aigües, d'una energia suprema, principi comú.

No recordo que siguin esmentades les restes en l'important llibre d'Obermaier, G. Bellido i Pericot, «El hombre prehistórico y los orígenes de la Humanidad», que també fa al·lusió a troballes de la fauna de temps geològics; però, és cosa natural, perquè el seu cos petit o feble ha fet que no s'hagin conservat, com els del mamut, per exemple. De totes maneres, és ben interessant pensar com era, com seria, la comarca de Torroella, abans mateix de la prehistòria, abans de que per ací hi haguessin aparegut els primers pobladors torroellencs. El fet és que pels que són avui els cels i terres torroellencs ja hi seria, ella, la cardina. Ja els vivificava.

Ara, si bé no es veu durant tot l'any pels voltants, no podem dir que és migradora. Normalment és sedentària o indígena, allunyant-se no gaire en certes estacions. És familiar, torroellenca, malgrat no coneixem massa —no ens haurà interessat— la seva vida. Vull dir en estat natural, a plena llibertat.

Hi ha sempre una correlació entre les espècies i la zona, el país, l'habitatge, biotop o mitjà ecològic on es troben. I és que el lloc ofereix unes circumstàncies adequades o corresponents a l'espècie que les adapta, principalment en clima i alimentació (vegetació o insectes).

I és ací on també nosaltres podem trobar de nou unes correlacions, ja amb la lletra que fou donada a la sardana, o ja en motiu o en homenatge a la cardina. No em refereixo únicament a quan hom parla amb admiració del seu temperament, dels seus comportament i cant: la correlació de la cançó donada al Saltiró la trobem també en els tractats o autors d'ornitologia. «El gai ocell - refila entre les

fulles - fent saltirons». «Ocella, - petita i bella, - seguim a saltirons - de nostres il·lusions - l'estrella». Ell, a més de fer la cort a l'elegida exhibint els ornaments i qualitats, canta per a l'amor; parla, es vol comunicar amb l'ocella. Canta generalment no des del sòl, sinó des d'una altura. I ell i ella exhibeixen llurs encisos, llurs colors atractius, tot saltironejant. Però —i això és a remarcar— no a terra, on té poca gràcia, sinó que prefereix les seves evolucions per l'aire. Cardina (mascle o femella) amb el temperament gai i inquiet, cerquen llur vida principalment en els cards i bardisses; d'una planta a l'altra, sembla que saltironen o es mantinguin en l'aire. I és realitat aquesta fantasia, perquè llur vol i llur bec agut els permet explorar les plantes, perillosament armades de punxants, apropar-se a les parts espinoses, aletejant, com si saltironessin, com en realitat també ho fan posant-se al damunt.

El vol també és en ondulacions i «dansant». Durant ell encara es deixen veure i definir els distintius vius de les ales. Cap a la tardor, quan es reuneixen en grups, «hi ha un núvol d'ales negres i d'or que dansa i saltirona pel damunt dels camps», diu un ornitòleg.

Limitacions d'espai i el record que aquestes pàgines no són de descripció ornitològica, fan que no m'estengui més sobre la vida —quotidiana, a través de l'any o les estacions, o extraordinària— d'aquest personatge, element també del resultat «Saltiró de la cardina». N'hi ha també anècdotes i llegendes sobre ella, com així als últims temps afortunadament han sorgit bons manuals i «guies» de les aus o ocells lliures (cal recordar aquí la col·laboració de S. Filella «Les darreres zones humides de la costa empordanesa», en el «LLIBRE DE LA FESTA MAJOR, 1978», i el recent llibre de J. Sargatal i R. Llinàs, «Els ocells de l'Empordà», d'enquany).

Per començar a acabar, podem completar aquestes consideracions i fer també la nostra «ecologia», com avui està de moda, igual com l'anàlisi de la conducta o etologia, cosa que hem fet de passada: la lletra del Saltiró parla d'amor, i que el cant del pagès a la pageseta també serà amorós i triomfant. Efectivament, l'ocell cardina mascle tant fa la cort a l'ocella elegida —tot mostrant-li les seves virtuts o propietats— quan la sol·licitació nupcial, com li canta tot fent-li guàrdia mentre ella ja té cura de construir el niu, contribuint, així, amb aquestes notes, als esforços d'ella per a la preparació dels nous temps i estats. Ell també li ofereix ritualment una ofrena quan les parelles es formen entre els grups que s'havien reunit errants a la tardor, cosa que contribueix a la consistència dels llaços afectius, a unir-se en vida. Tot seguit s'acaricien els becs, es fan el petó —com el pagès espera de la pageseta.

Mes, avui també podem entendre l'amor triomfant en un sentit diguem d'equilibri, d'interdependència entre les criatures, i d'elles amb els altres elements i contorn. Cert, generalment, la cardina ha estat donada a conèixer dins les gàbies, ben reduïdes encara. Pocs la consideren ni com una criatura més, ni formant

part de l'equilibri de la naturalesa, o simplement del decor dels nostres voltants. I ella també té la gràcia d'acostar-se a nosaltres, a les proximitats urbanes, pels jardins, parcs, plantacions, i no únicament a cards, bardisses o camps després de la collita. Hom no pot dir que sigui «nociva», malgrat mengi alguns grans i llavors: però no entra en concurrència amb l'home. Al país veí és considerada espècie «protegée», cosa que ens pot fer pensar que se n'assabentés, que se n'hi anés. Que ens deixi.

També podem pensar que, per unes pessetes a guanyar, no cal capturar a la tardor les cardines joves, ja que són poques les que, venint de la plena llibertat, sobreviuen després d'ésser venudes, o comprades. Però, també una altra manera per la qual les espècies desapareixen és privar-les de llur habitatge, biotop o espai natural. O de fer-los-hi inconvenient. És comprensible que els homes vulguin progressar i, per tant, que s'empenyin a transformar els territoris naturals; mes, com repetiré encara, hi ha manera d'atreure-les i de no fer que desapareixin del mapa geogràfic, de la vida.

La cardina també es troba en altres països o latituds, o és pròpia d'ells. Per altra banda, tampoc es veu sempre o durant tot l'any en una mateixa zona geogràfica, perquè també realitza diguem les seves migracions curtes, apareix i desapareix (per fer més fantàstica la cosa, també podríem dir). Però per a finalitzar, recordem que també és nostra. I potser més torroellenca, perquè ha quedat incorporada a una sardana nostra. O aquesta sardana, com altres composicions artístiques, també haurà adquirit «quelcom» en incorporar la cardina.

Sí, doncs, de vegades ella va trobant que se li redueix l'espai o biotop adequat, o les possibilitats lliures o naturals de vida, també és veritat que d'altres vegades no cal pensar en la «cardina-objecte», a apropiar-se'n. No allunyant-se ella massa dels nostres mateixos contorns, podem impedir que ja no la hi trobem. O que no ens trobem amb ella durant els nostres treballs o passejades.

Més diria, per acabar: Avui hom comença a mentalitzar la gent dient que la protecció de l'ocell —en general— és protecció al «medi ambient», que aquesta protecció ho és de la vida. L'estat dels ocells és un «bioindicador»; és a dir, un testimoni de l'estat de la naturalesa, de la vida. I l'estat de la vida ho és també del comportament o mentalitat dels homes. Si estimem la vida, si encara volem dedicar-li un cant, també pot ésser «amorós i triomfant» si hom guarda la cardina —tercer element del saltiró— ben lliure pels contorns torroellencs.

I encara diria més: amb la doble circumstància de la sardana —expressió d'art universal— i de la cardina del saltiró, també a Torroella es podria disposar una gran ocellera, on, reproduint les seves circumstàncies naturals, seria el «jardí de la cardina».

Això no és contrari al que he dit de respectar aquesta espècie en el seu estat natural, en la seva llibertat o a ple camp. Això, si l'ocellera o «cardinera» no fos

de reduïdes mesures, podria recordar la cardina sense limitacions. És a dir, recordar que pels voltants en continuen d'altres, tal com quan el mestre Bou va compondre el «Saltiró», o com més abans. Ens recordaria una criatura «compatriota» i una sardana, tot conjugat en aquesta coincidència.

Igualment el propi «Jardí de la cardina» o «Cardinera» seria una cosa ben torroellenca. A visitar. O a trobar-s'hi —ja els admiradors dels ocells, ja de les sardanes, de l'art, o de la bellesa universal concretada.

Tots aquests han estat, així, els envolts del pensament, ara amb motiu de recordar un ocell i una sardana, com tants d'altres «elements» torroellencs. De totes maneres, si l'entusiasme no sempre és comunicable o realitzable, sí voldria almenys que les comunicacions entorn al «tercer element» del Saltiró quedessin del grat dels lectors del Llibre de Festa Major —com si fossin una variació... com ho són també les variacions plàstiques o musicals.

JOSEP CAPSERRA